

© Бондар Л. В.

Бондар Л. В. – пошукач кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК 37.012:101

ЩАСТЯ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІАЛ

У статті розглядаються філософсько-освітні проблеми щастя як екзистенціалу з урахуванням особливостей прояву цього феномену в сучасному дискурсі.

Ключові слова: щастя, екзистенціал, освітній дискурс, холізм, ціннісно-смысловий універсум.

В статье рассматриваются философско-образовательные проблемы счастья как экзистенциала, учитывая особенности проявления этого феномена в современном дискурсе.

Ключевые слова: счастье, экзистенциал, образовательный дискурс, холизм, ценностно-смысловой универсум.

The article is devoted to the scientific explanation of philosophical-educational problems of happiness as an existentialum considering features of manifestation of this phenomenon in modern discurs.

Key words: happiness, existentialum, educational discurs, holism, value-semantic universe.

Постановка проблеми. Процеси культурного самовизначення європейських націй протягом минулого XIX-XX століть включали в себе певну суму творчих інновацій, які відображали специфічний стан розвитку особистості. Екзистенціалізм, виникнувши в XX столітті як проект створення нового світогляду, охопив всі сфери знань за умов кризи цивілізації і став однією із ознак культурної оригінальності в царині філософської творчості.

Як зазначають сучасні українські філософи (А. Бичко, І. Бичко, В. Табачковський, В. Ярошовець та ін.), впродовж останніх кількох століть творчих пошуків представників світової філософії невпинно народжується та розкривається гуманістично-екзистенційний потенціал людської думки. Олюднення (гуманізація) природної та соціальної реальності (життєвої ситуації людини) здійснюється через практику, реалізацію програми активності людської спільноти. Тому, осмислюючи відому сентенцію Гегеля, що філософія є історією філософії, ми погоджуємося із думкою, що центром історичного поступу всіх цивілізацій є людина. І говорячи про історичність, як темпоральний рух усього людства від минулого через сьогоднішнє до майбутнього, неможливо оминати на будь-якому часовому відтинку (античність, середньовіччя, новий час: сучасність) зростання людського чинника у філософському знанні. І якщо поглянути на людину в екзистенціальному розумінні, то її трактують не як абстрактну істоту, а на перший план виходить її внутрішній світ смисложиттєвих переживань, які складають унікальний досвід кожної людини – її екзистенцію. Таке розуміння можна здійснити лише методом інтуїтивно-образного пізнання. Виходячи з вищесказаного, об'єктом нашого дослідження являється осмислення філософії щастя в освітньому проблемному полі. Предметом дослідження є щастя як екзистенціал. Метою нашого розгляду є філософсько-освітнє розкриття щастя з позицій екзистенціалізму.

Проаналізувавши дослідження мислителів минулого і сучасності щодо поняття щастя, відмітимо, що існують різні підходи, які тлумачать природу щастя та його сутнісні прояви. Проте, загально визнано, що не має сенсу говорити про даний феномен поза особистістю людини. Існують різні підходи до трактування особистості. В контексті ж нашого дослідження найбільш цілісно, на наш погляд, можна проаналізувати сутність і прояви особистості в царині ціннісно-смыслового універсуму (за С.Кримським), до якого входять «три підсистеми: 1) природа в контексті її інформаційних можливостей, виражених у ноосфері; 2) цивілізація в ракурсі її культурних потенцій і практичних реалізацій; 3) монадне буття в ракурсі ціннісно-смыслової діяльності індивідуального соціуму (етносу та особистості)» [1, с. 14].

Варто зазначити, що К. Ясперс, як і М. Хайдеггер, вважали головною, визначальною рисою людини як екзистенційної («замежової») щодо наявного стану речей, до його субстанційно-тілесної «просторовості» істоти часовість, історичність і, отже, духовність. На цілком логічне запитання: чому,

власне, існує історія, К. Ясперс відповідав: «Саме тому, що людина конечна, незавершена і не може бути завершеною, вона має у своєму перетворенні в часі пізнати вічне і вона може пізнати його тільки на цьому шляху. Незавершеність людини та її історичність – одне й те саме. Не існує правильної світобудови. Немає досконалої людини...Через те, що в історії постійно діє незавершеність, все повинно невпинно змінюватись. Історія сама по собі не може завершитися» [2, с. 242-243]. Погоджуючись з основоположниками екзистенціології щодо історичності людини, можна говорити і про історичність щастя, яке не може набувати (як і людина) завершеного, окресленого теоретичним чи практичним розумом стану, ноумену та феномену. Феномен щастя чисто людський, антропологічний, поза людиною і її існуванням говорити про щастя безпідставно. Отже, щастя як екзистенціал іманентно присуще людині, яке стиснуте в його теперішності до «нуль вимірної» миті, але має потенціальну можливість активуватись в сфері «замежового» реального минулого, майбутнього чи можливого.

В контексті нашого викладу вважаємо за необхідне окреслити місце свідомості в бутті людини. І. Бичко, А. Бичко, розглядаючи свідомість, як певний тип реальності, доводять, що свідомість є духовною реальністю, її людським різновидом. Духовність була тим фактором, який вичленив людину із лона природи та спонукав творити новий життєвий світ – світову реальність або світ в цілому. Духовність людини є «замежовою», трансцендентною по відношенню до природи, «суцього», тут і тепер існуючого буття. Це таке існування-екзистенція, якому властиві такі часові виміри буття, як минуле і майбутнє, та його екстенціонали «можливого», «гідного», «належного» [3, с. 9]. Щодо темпоральності суцього, його «нульвимірності», то ще Сенека недалеко був від положень екзистенціалізму. Він зазначав: «Теперішній час найкоротший, і при тому настільки, що, здається, що він взагалі не існує». В даному визначенні ми вбачаємо екзистенційну сутність, так як спогади минулого і надії на майбутнє об'єктивують щастя, так би мовити, в сфері духовного, «замежового».

Абстрагуючись від природи, існуючи трансцендентально, дух та його феномени (мислення, відчуття, сприймання і т.п.) мають інтенційний зв'язок з природою, якому характерна межа не у вигляді лінії, а точки. Як відомо, точка є потенційним началом, «нуль-вимірним» простором, яке можна мислити як «дійсне небуття», тобто те, що з'єднує дух з дійсністю природи. Така сентенція досить актуальна для сучасного освітнього буття. Особистість як феномен має безмежну кількість потенційних точок дотику та можливостей для пізнання, розвитку, вдосконалення.

В дослідженнях вітчизняних психологів (А. Леонтьєв, А. Лурія та ін.) свідомість по відношенню до зовнішнього світу в своїй безпосередності є «картиною» цього світу, яка відкривається суб'єкту, в яку включений він, його дії та стани [5, с. 125]. А це означає, що все суще існує у певному співвідношенні з суб'єктом, воно є наслідком того, що «сам суб'єкт виглядає позамежовим, трансцендентним реальній діяльності» [6, с. 40]. З огляду на це, не тільки діяльність, а й життєдіяльність людини стає предметом її духовних, ціннісних спонукань, активацій. А тому, для того, щоб особистість, за висловом М. Мерло-Понті, була «захоплена життям», необхідно навчити її мислити в умовах освітнього простору, «занурюватись у свою мислячу природу», а це зовсім інше, ніж накопичувати знання. Сучасні учні, студенти не вміють користуватися тими знаннями, які вже мають. І тому одним із завдань ефективного використання інноваційних освітніх технологій має бути стратегія навчання філософського типу мислення – евристичного, узагальнюючого, аналітико-синтетичного, а в кінцевому рахунку – оптимістичного, життєстверджуючого.

Відмітимо, що ідея розвитку здатності мислити в підростаючого покоління зовсім не нова, вона досить активно пропагувалась ще в радянській системі освіти Л. Виготським, О. Лурія, С. Рубінштейном, А. Леонтьєвим та іншими, проте в сучасних умовах вона набирає нового смислоутворюючого звучання. Так, видатний радянський філософ Е. Ільєнков у своїй праці «Школа повинна вчити мислити» вказував, що процеси розвитку мислення і формального засвоєння знань хоча автоматично і не співпадають, проте існувати вони не можуть один без одного. Одним із методів навчання дитини мислити Е. Ільєнков вважав навчання мистецтву сумніватися, як казали древні греки, додавати до «безсумнівного» безпечну для нього дозу «сумніву» – скепсису. «Чинить так, як здавна чинить медицина, коли прививає новонародженому послаблену вакцину страшніших (навіть для дорослого!) хвороб. Примушуйте її перехворіти цими хворобами в послабленій, безпечній і необхідній для людини та її розуму формі. Привчайте її кожен загальну істину самостійно перевіряти на зіткненні, очній ставці з фактами, що їй безпосередньо суперечать, допомагайте їй вирішувати конфлікт між загальною істиною та одиничним фактом на користь справжньої – конкретної істини. Тобто для обопільної користі і науки і факту» [7]. Підходи радянського вченого несуть раціональне зерно і сьогодні, відповідають на запитання «як?», розкривають напрямки розвитку технологій навчання, методики розкриття світу дитини, способи культивування щастя.

Зазначимо, що однією із особливостей щастя є його цілісність, а в ній – різномірівна внутрішня структурна наповненість: позитивними емоціями, задоволенням, любов'ю, добродієм і т.п. Ще В. Винниченко у творі «Рівновага», дошукуючись сенсу у технічному прогресі людства, пропонував шукати відповідь в екзистенційному вимірі життєвого світу людини, а не в матеріальному: «Прогрес, рух уперед. Куди уперед? Що буде більше аеропланів, радіо, електрики? Чи в цьому прогрес? Чи ж більшою буде сума радощів відносно суми страждань?.. Хай мені по совісті скажуть, чи меншою стала в нашому столітті сума страждань порівняно з сумою радощів людських. Меншою, ніж, наприклад, у якому-небудь п'ятому, дев'ятому столітті? Ніхто не може цього сказати» [8, с. 82].

Щастя, на нашу думку, знаходиться на перетині зовнішніх цивілізаційно-суспільних детермінантів соціуму та внутрішніх чинників їх психологічного засвоєння. Це сприяє формуванню людини як планетарного суб'єкта. [1, с. 8].

Досить актуальною на сьогоднішній день є теза Гайдегера, який вважає, що навчитися мислити, це навчитися ставити питання, а не давати відповідь. Він називає «справжньою» таку освіту, яка «дає людині побачити в будь-якому навчальному предметі, у будь-якій філософській чи науковій концепції відповідь на ті самі питання, які стоять перед самою цією людиною» [10, с. 66]. Ми знову ж таки в кінцевому рахунку підходимо до навчання філософському мисленню, такому, яке приносить людині щастя, бо зачіпатиме найглибші основи людської душі, які зазвучать поліфонією задоволення і благодаті. Це, на нашу думку, один із напрямків проблемного поля філософії освіти.

Наше розуміння щастя як екзистенціалу було б неповним, якби ми не дали відповідь ще на одне питання: «як?». Як особистість в освітньому просторі має мислити, щоб бути щасливою? Що ж таке «правильне» мислення, які критерії його «правильності»? Відповідь на це запитання ми вбачаємо в площині екзистенції людини, її духовності, гуманістично-екзистенційному потенціалі людської думки. Точніше, щастя як екзистенціал, виходячи з нашого визначення, є «межовим» поняттям, яке потенційно може розширювати свої сутнісні прояви як в матеріальному, так і в духовному. А мислення – це процес відображення реальної дійсності. Правильне мислення таке, яке робить людину в кінцевому результаті щасливою, здоровою, освіченою, задоволеною життям і собою, не залежно від того, чи воно об'єктивується в сферу суцього чи в сферу «замежового». Правильне мислення залежить від культури людини, її цілепокладань, установок, потреб, ідеалів, мотивів і т.п. Воно має різні прояви, як і щастя, але мислення і щастя взаємодетерміновані.

Як вказував Еразм Роттердамський: «Щастя залежить не стільки від самих речей, скільки від думки, яку ми про них маємо». А думка – це складова частина мисленнєвих процесів: якщо думка, до прикладу, спрямована на здоровий спосіб життя, правильне задоволення вітальних потреб, розвиток тілесної і духовної сфери, культуру особистості, то людина може себе вважати щасливою. Адже В. Сухомлинський писав: «Людина є такою, якою є її уявлення про щастя». Тут актуалізується проблема формування світогляду особистості в контексті філософії освіти, його ціннісних орієнтирів.

В контексті розгляду даного питання ми використовуємо принцип холізму та принцип єдності мислення і буття в складі ціннісно-сислового універсуму. тому необхідно розкрити критерії «правильного» мислення в освітньому полі. Як ми уже зазначали, сучасна інтегральна модель ціннісно-сислового універсуму фігурує у вигляді поняття про ноосферу, яку В. Вернадський інтерпретував як синтез планети, соціуму і культури. Тому, розкриваючи специфіку поняття щастя в освітньому проблемному полі, а воно є елементом соціуму і культури не тільки в утилітарному, а і в планетарному масштабі, ми можемо говорити про ноосферу, її якісне, так би мовити, наповнення, «оптимістичне звучання», яке утверджує життя, а не веде до його руйнації.

Отже, одним із критеріїв «правильності» мислення є практика, праксис як діяльність, що спрямовується на перетворення людиною світу і себе. Адже саме діяльність перетворює екологію (природу, а в ній і людину) в культурну онтологію людства, тоді ми можемо говорити про олюднену природу. Діяльність перетворює людину на мікрокосм, монаду, що репрезентує «вищі потенції світобудови». Така діяльність розкриває єдність екології, онтології і праксеології, а людиновимірність суцього вона підносить до етичного порядку буття. Отже, про ціннісно-сислову сферу буття ми можемо говорити як про предметну сферу свідомої людської діяльності, яка реалізує в системі цивілізації «ноосферну відповідь на космічний запит розуму» [1, с. 15].

Другим критерієм «правильності» мислення є свідомість і самосвідомість. «Дух людини свідомий», – зазначав К. Ясперс. «Свідомість – той засіб, поза яким немає ні знання, ні досвіду, ні людського буття, ні відношення до трансцендентності. Те, що не є свідомістю, називається несвідомим. Несвідоме – це негативне по багатозначності свого змісту поняття» [11, с. 278]. То ж всі явища свідомості у своєму взаємозв'язку утворюють певну реальність. Реальність цих явищ свідомості

завдяки рефлексії стає чіткою, ясною. Тобто, рефлексія робить свідомість «видимою» і «очевидною» для самої себе, «бачення постає не як «думка про бачення», згідно із висловом Декарта, але як погляд, що схоплює видимий світ, і це уможлиблює для мене погляд іншого» [12, с. 407]. Завдяки свідомості людина здатна пропускати через себе «потік» життя. Завдяки такій здатності свідомість є сутністю трансцендентно-екзистенційних орієнтацій індивіда, а в нашому випадку свідомість є критерієм «правильності» мислення.

Дух людини також виступає критерієм «правильності» мислення. В якому б вигляді не здійснювалась людська активність, її упереджує внутрішня духовна діяльність. Все, в чому «людське «Я» знаходить життєву опору, спосіб ствердити і реалізувати себе, набуває особистісного смислу і акумулюється індивідуальністю у вигляді її самобутнього духовного змісту і потенціалу» [13, с. 62]. «Дух» і «духовність» не тотожні поняття, так само як і мають різний зміст поняття «свідомість» та «духовність». Свідомість не частина духовного світу, вважає С. Пролєєв, а своєрідна «іпостась» духа, його загальний вираз і одночасно спосіб розуміння духовного в його об'ємі та цілісності [6, с. 34].

Зазначимо, що для розкриття поняття «правильності» мислення важливим є таке поняття, як атрибутивність духу. До атрибутів духу належать: 1) активність як самотворча діяльність на перетині буттєвості та свідомості; 2) безкінечність, тобто здатність трансценденції, виходу з себе у все вищі ціннісні сфери, перетин всіх кордонів, здатності, що репрезентується невичерпними можливостями творчості та розуму суб'єкта; 3) свобода як самодіяльність, як необмеженість самовідтворення, виявів проєктивних сфер свого здійснення, шляхів затвердження своєї буттєвості; 4) абсолютність як самоцінність та властивість самовизначення своїх предикатів, як неодмінного джерела усіх форм перетворення існуючого; 5) самосвідомість у вигляді саморефлексуємого мислення та самопокладання смислу [1, с. 58]. Отже, дух через прояви його атрибутивності вказують на внутрішню потенційну активність «правильності» мислення, яке спрямоване на визначення сутності буття. Це положення можна підтвердити словами А. Ейнштейна: «Марно шукає людина джерело щастя поза собою; в її середині, в грудях – небо і пекло, там її суддя».

Наступним критерієм «правильності» мислення є його ірраціональність. Абсолютизація раціонального та ірраціонального в історико-філософському процесі з виявлення «Я» в «духовному» має темпоральний характер, залежить від конкретизації тієї чи іншої проблеми, переваги тієї чи іншої інтелектуально-культурної, соціальної парадигми. Ірраціональне в духовному являє собою внутрішнє прагнення до самоідентифікації, уявлення індивіда про себе, рефлексивні акти в процесі діяльного буття, зрештою, моральні інтенції. Раціональне в духовному має різні виміри, проте в ракурсі неперервності – мислення складає сутність «Я». Таким чином, розглядаючи різні площини самоідентифікації людини, підсумуємо, що найбільш адекватно «Я» виявляє себе в екзистенціальному вимірі (ірраціональній інтерпретації).

Ще одним критерієм «правильності» мислення є самоідентифікація. Зазначимо, що виявлення сенсу людського буття належить проблемному полю свідомості. Як ми вже вказували, свідомість завжди націлена на світ, буття, вона є свідомістю про щось, а тому в такому підході ми вбачаємо передумову розуміння особливого статусу людини і виявлення її дійсних відношень зі світом, а звідси – як сенсу буття, так і усвідомлення свого «Я». Усвідомивши проблему сенсу буття, можна осмислити себе як людину, тобто самоідентифікуватися.

Саме в екзистенціальній площині, вважає В. Ільїн, особистість найбільш володіє ідентичністю, котра дозволяє здійснювати «перенесення» до себе дій, прав, обов'язків, брати відповідальність, робити вибір [14, с. 563]. В даному аспекті поняття особистості можна охарактеризувати як багаторівневе, а саме:

- на першому рівні ідентифікація «Я» з індивідуальною тілесно-психічною організацією сприяє духовній конституції виступати основою само- і взаєморозуміння;

- на другому рівні самовизначення «Я» (саморозуміння себе як єдиносутнісного володаря психофізичної визначеності), виступає здатністю за аналогією проводити суб'єктивізацію (ототожнення) собі подібних («інших»);

- на третьому рівні «Я» виступає як егоцентрична конкретність, котра має індивідуальний характер, зумовлений специфічним контекстом; тут вона є центром, фокусом персональної перспективи з особливим баченням світу і ствердженням в ньому себе;

- на четвертому рівні рефлексивна здатність «Я» співвідносити, пов'язувати власну картину світу, екзистенціальний досвід з собою, створює розвинуті механізми локалізації, поєднує ідентифікацію самовизначення із самозаглибленням [14, с. 563-564]. Отже, осмислення сенсу буття, внаслідок чого людина має можливість самоідентифікуватися, пізнаючи себе і свою природу, також є

одним із критеріїв «правильності» мислення особистості.

На завершення – один із критеріїв «правильності» мислення – мудрість чи софійність. Говорячи про всі критерії, зазначимо, що вони тісно переплітаються зі знанням і пізнавальною діяльністю людини. «Знання – це завжди право на істину. Іноді формальне, але все ж таки право» [1, с. 78]. Адже знання є теоретичною формою пізнання, і якщо процес пізнання має певний результат, тільки в такому випадку про нього можна говорити як про знання. Необхідною умовою творення знань є його рефлексія, так як знання можуть об'єктивуватись ще й у вигляді гадки чи віри. Отже, знання – це «доконаний вид» процесу пізнання. При умові його незавершеності, тобто «недоконаності», не можна говорити про знання як факт. Можемо зазначити, що знання – це рефлексований результат пізнання.

Мудрість («софійність – буття, запліднене потенційним словом») як «життя у істині», крім знань, включає в себе багато компонентів – досвід людини, її моральність, духовність, етичність, праведність життя, ціннісна регулятивність і т.п. Мудрість «включає і компоненту, що є пов'язаною зі знанням, але вона підкоряється завданню буттєвого входження у світ значимих подій, життєвих цінностей. З точки зору духовності – це, скоріше, не пізнання, але різновид етичної свідомості, що орієнтована на розуміння основ життя» [1, с. 79]. Отже, мудрість як універсальна цінність людського універсуму буття є важливим чинником життєдіяльності людини, заглиблення її у себе, світ природи і людей. А, на нашу думку, є одним чи не з найвагоміших критеріїв «правильності» мислення в контексті нашого дослідження.

Вважаємо за необхідне наголосити на таких напрямках екзистенційного мислення, як 1) проблема конечності людського існування; та 2) проблема сенсу життя як безупинного пошуку виходу за межі людської екзистенції. Через усвідомлення людиною власної смертності виникає напруга та внутрішня тривожність, конфліктні переживання, депресії, фрустрації і т.п., в основі яких лежить страх. Феномен страху ґрунтовно розкритий в працях вітчизняних та зарубіжних психологів та психоаналітиків. Дослідження ж філософсько-освітнього бачення екзистенції щастя на фоні цього феномену досить скромні. Як відомо, проблема страху пов'язана з переживанням екзистенційної кризи, виходом з якої є пошук сенсу життя. Відомий італійський філософ сучасності Ніколо Аббаньяно писав: «якщо людина живе і діє в обрії можливого, жодна абсолютна гарантія їй не дана... Якщо екзистенціалізм у своїх негативних формах був несамовитим елементом тривоги за сучасну цивілізацію у період і в ситуації, коли небезпека для цінностей, на яких вона ґрунтована, є реальною та іманентною, то у своїй позитивній формі він може сприяти тому, щоб формувати в людях помірно відчуття небезпеки, щоб робити їх менш схильними до розпачу від невдач та екзальтації від успіху, щоб схилити їх до пошуку у будь-якій царині ефективних засобів для розв'язання своїх проблем» [15, с. 74-75]. Дане положення досить влучно розкриває методологічні можливості екзистенціалізму, який за допомогою принципу «нерівної рівності», запроваджений в українську філософію Г. Сковородою, зможе «рівняти незрівнюване», знаходити шляхи зрівноважування дисгармонії, хаосу, в які людина попадає в перипетіях життя і які має навчитись долати.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що екзистенціал щастя є компонентою ціннісно-сислового універсуму в монадному бутті людини. Одним із чинників формування щастя як екзистенціалу в умовах освітнього простору є дотримання принципу цілісності та принципу єдності мислення і буття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримський С. Під сигнатурою Софії / С. Кримський. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — 367 с.
2. Ясперс К. Истоки истории и её цель / К. Ясперс ; пер. с нем. В. Р. Чеплыгин // Смысл и назначение истории. — М. : «Місль», 1994. — С. 242-243.
3. Бычко А. У истоков христианского иррационализма / А. Бычко. — К. : Политиздат Украины, 1984. — 140 с.
4. Фромм Э. Здоровое общество / Э. Фромм ; пер. с нем. А. С. Немов // Психоанализ и культура: Избранные труды К. Хорни и Э. Фромма. — М. : Юрист, 1995. — 623 с.
5. Леонтьев А. П. Деятельность. Сознание. Личность / А. Леонтьев. — М. : Политиздат, 1977. — 304 с.
6. Пролеев С. Духовность и бытие человека / С. Пролеев. — К. : Наукова думка, 1992. — 112 с.
7. Ильенков Э. В. Школа должна учить мыслить / Э. В. Ильенков. — М. : Изд-во Московского психолого-социального института ; Воронеж : Изд-во «Модек», 2002. — 342 с.

© **Боринштейн Е. Р., Емяшева В.Н.**

8. Винниченко В. Рівновага: Твори: у 30 т. / В. Винниченко — К. : Либідь, 1927. — Т.27. — С. 82.
9. Rahner K. Uber die intellektuelle Geduld mit sich selbst / Rahner K. // Toleranz. Tubinger Universitätsreden. — Tubingen, 1982. — Bd. 31.
10. Гайденок П. П. Екзистенціалізм і проблеми культури / П. П. Гайденок. — М. : Мысль, 1963. — С. 66.
11. Ясперс К. Смысл и назначение истории. // К. Ясперс ; пер.с нем. В. Р. Чеплыгин В. Р. Чеплыгин М. : Республика, 1994. — 527 с.
12. Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття / М. Мерло-Понті ; пер. з франц. О. Йосипенко, С. Йосипенка. — К. : Український центр духовної культури, 2001. — 552 с.
13. Мировоззренческая культура личности (Философские проблемы формирования) / В. Козловский Культурно-исторические традиции и мировоззрение личности / [В. П. Иванов, Е. К. Быстрицкий, Н. Ф. Тарасенко, В. П. Козловский]. — К. : Наук. Думка, 1986. — 295 с.
14. Ильин В. В. Философия: Учебник для вузов / В. В. Ильин. — М. : Академический проект, 1998. — 592 с.
15. Аббаньяно Н. Введение в экзистенциализм / Н. Аббаньяно. — СПб. : Изд-во «Алетейя», 1998. — 507 с.

Боринштейн Е. Р. – доктор философских наук, профессор кафедры философии и социологии Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»..

Емяшева В. Н. – аспирантка кафедры философии и социологии Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского»..

УДК 101: 101.9+316.014

РОЛЬ СЕМЬИ В СОВРЕМЕННОМ УКРАИНСКОМ ОБЩЕСТВЕ: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ

Сім'я є одним з п'яти фундаментальних інститутів суспільства, що додає йому стабільність і здатність заповнювати населення в кожному наступному поколінні, тому сімейно-шлюбні відносини є особливим інтересом для соціально-філософського дослідження.

Ключові слова: сім'я, функції сім'ї, персоналітарна функція, екзистенціальна функція, соціалізація, сімейне виховання.

Семья является одним из пяти фундаментальных институтов общества, придающим ему стабильность и способность восполнять население в каждом следующем поколении, поэтому семейно-брачные отношения представляют собой особый интерес для социально-философского исследования.

Ключевые слова: семья, функции семьи, персоналітарная функция, экзистенціальная функция, социализация, семейное воспитание.

Family is one of five fundamental institutes of society, providing its stability and the ability to refill its population every next generation, therefore, family-marriage relations are of particular interest for social and philosophical research.

Keywords: family, functions of the family, personalitarian function, existential function, socialization, family education.

Семья – неотъемлемая ячейка общества, и невозможно уменьшить ее значение. Ни одна нация, ни одно сколько-нибудь цивилизованное общество не обходились без семьи. В обозримом будущем общество также не мыслится без семьи. Для каждого человека семья – начало начал. Понятие счастья почти каждый человек связывает, прежде всего, с семьей: счастлив тот, кто счастлив в своем доме.

Перед молодой семьей стоят особенно острые проблемы материально экономического и